

ная О.К. – Воронеж, 1985. – С. 32. **6.** Коренев А.П. Кодификация советского административного права / Коренев А.П. – М., 1970. – С. 67-68. **7.** Бахрах Д.Н. Административное право: учебник / Бахрах Д.Н. – М., 2002. – С. 305. **8.** Адміністративне право України. Академічний курс: адруч.: у 2 т.: Т. 1. Загальна частина / [ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова)]. – К.: Юридична думка, 2004. – С. 478. **9.** Там само. – С. 478. **10.** Адміністративне право України: підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 210. **11.** Сорокин В.Д. Административно-процессуальное право / Сорокин В.Д. – М., 1972. – С. 128-129. **12.** Иванов О.А. Рецензия на книгу Н.Г. Салищевой «Административный процесс в СССР» / О.А. Иванов // Труды Иркутского гос.ун-та. Т. XXXIX, серия юридическая. – 1965. – Вып. 71, ч. II. – С. 256. **13.** Демин А.А. Понятие административного процесса и кодификация административно-процессуального законодательства Российской Федерации / А.А. Демин // Государство и право. – 2000. – №11. – С. 10-11. **14.** Иванов О.В. Цит. работа. – С. 256. **15.** Горшенев В.М. Функции и содержание норм процессуального права по советскому законодательству / В.М. Горшенев // Проблемы правоведения. – Новосибирск, 1967. – С. 21-22. **16.** Адміністративне право України: підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. – С. 210. **17.** Там само. – С. 211. **18.** Якимов А.Ю. Административно-юрисдикционный процесс и административноюрисдикционное производство / А.Ю. Якимов // Государство и право. – 1999. – № 3. – С. 6. **19.** Лория В.А. Административно-процессуальная деятельность и виды административных производств / В.А. Лория // Советское государство и право. – 1978. – № 1. – С.120. **20.** Сорокин В.Д. Административно-процессуальное право / Сорокин В.Д. – М., 1972. – С. 147.

УДК 342.951:351.82

В. Л. БАБИЧ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ, ЩО РОЗГЛЯДАЮТЬ СПРАВИ ПРО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ВІЙСЬКОВИЙ ОБОВ'ЯЗОК І ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

Досліджується правовий статус органів та посадових осіб, до компетенції яких входить розгляд справ про адміністративні порушення законодавства України про військовий обов'язок та військову службу військовозобов'язаними та призовниками. Аналізується законодавство щодо повноважень військових комісаріатів і комісарів у зазначеній сфері. Розглянуто також особливості правового статусу Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Окрему увагу приділено повноваженням посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Акцентовано увагу на існуючих прогалинах у законодавстві.

Ключові слова: *військові комісаріати, військові комісари, призовники, резервісти.*

Бабич В.Л. Правовой статус органов, рассматривающих дела о нарушении законодательства Украины о воинской обязанности и военной службе

Исследуется правовой статус органов и должностных лиц, в компетенцию которых входит рассмотрение дел об административных нарушениях законодательства Украины о военной обязанности и военной службе военнообязанными и призывниками.

© БАБИЧ Віталій Леонідович – старший викладач Національного університету ДПС України

Анализируется законодательство о полномочиях военных комиссариатов и комиссаров в обозначенной сфере. Рассмотрены также особенности правового статуса Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины. Особое внимание уделяется полномочиям должностных лиц военной инспекции безопасности дорожного движения Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины. Акцентировано внимание на существующих пробелах в соответствующем законодательстве.

Ключевые слова: военные комиссариаты, военные комиссары, призывники, резервисты.

Babich Vitaly. The legal status of the bodies examining cases of military duty and military service legislation offence

The article pertains to the legal status of the bodies and officials authorized to consider the cases of administrative violation of Ukrainian legislation as to the military duty and service by the conscripts and military service subjects. The standing law of military commissariats' and commissars' powers in this field is analyzed as well. The peculiarities of the legal status of the Military law-and-order service in the Armed Forces of Ukraine are considered. The special attention is paid to the authorities of the officials of military inspection of road safety of Military law-and-order service in the Armed Forces of Ukraine. Also the gaps in operative legislation as to the matter are emphasized.

Key words: military recruitment, military commissioners, conscripts, reservists.

Актуальність питання удосконалення правового статусу органів та посадових осіб, до компетенції яких входить розгляд справ про адміністративні правопорушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу військовозобов'язаними та призовниками зумовлена реформуванням Збройних Сил України, їх переходом на контрактну основу. Ці питання досліджувались таким авторами, як В.І. Гейко, О.Л. Істратов, Ю.Є. Полянський, Б.М. Ринажевський, М.С. Туркот та іншими. Проте деякі аспекти проблеми все ще залишаються поза увагою дослідників.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р.¹ (далі КУпАП) органами та посадовими особами, які беруть участь у справах про порушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу військовозобов'язаними та призовниками, є військові комісаріати, військові комісари (ч.І ст.235), Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (далі ЗСУ) та військова інспекція безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку.

Під військовим комісаріатом В.І. Гейко пропонує розуміти місцевий орган військового управління, що здійснює мобілізаційну, облікову та соціальну роботу, взаємодіє з територіальними органами публічної адміністрації та підзвітний і підконтрольний Міністерству оборони України у своїй діяльності². О.Л. Істратов зазначає, що військові комісаріати є об'єднуючою ланкою між військовою та цивільною підсистемами державного управління. Вони, з одного боку, є місцевими органами військового управління та входять до системи ЗСУ. З іншого, вони характеризуються як органи виконавчої влади, що входять до системи органів виконавчої влади на територіальному рівні. Внаслідок цього, на військові комісаріати одночасно поширюється правовий режим як ЗСУ, так і органів виконавчої влади³.

Військові комісаріати України діють на підставі Законів України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ (в редакції Закону від 5 жовтня 2000 р. № 2020-ІІІ)⁴, «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 р. № 1934-

XII (в редакції Закону України (далі – ЗУ) від 5 жовтня 2000 р. № 2019-III)⁵, «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р. № 2232-XII (в редакції ЗУ від 4 квітня 2006 р. № 3597-IV)⁶, «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII (в редакції ЗУ від 2 березня 2005 року № 2435-IV)⁷ та інших у військовій сфері. Так, відповідно до абзацу 16 статті 1 ЗУ «Про оборону України» військовий комісаріат – один з органів військового управління. Також військові комісаріати у своїй діяльності керуються підзаконними актами, при цьому основним актом є Положення про військові комісаріати, яке на сьогодні затверджене Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 3 червня 2013 р. № 389⁸. Відповідно до вказаного Положення військові комісаріати є місцевими органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації в особливий період людських і транспортних ресурсів на відповідній території.

Основним завданням військових комісаріатів є здійснення призову громадян на військову службу в мирний і воєнний час, забезпечення добору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом, участь у доборі громадян для проходження служби у військовому резерві ЗСУ, підготовка та проведення в особливий період мобілізації людських і транспортних ресурсів, забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори до ЗСУ, ветеранів війни та військової служби, пенсіонерів з числа військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей, участь у військово-патріотичному вихованні громадян, здійснення заходів з підготовки та ведення територіальної оборони, інших заходів з питань оборони відповідно до законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 42 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» районні (міські), військові комісаріати зобов'язані під час проведення приписки до призовних дільниць, призову на строкову військову службу та проходження зборів ознайомити громадян України з їх правами та обов'язками згідно з вимогами цього Закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 235 КУпАП від імені військових комісаріатів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право районні (міські) військові комісари. Відповідно до п. 12 Положення про військові комісаріати, військовий комісар представляє інтереси ЗСУ у відносинах з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами та громадянами на відповідній території. Військовий комісар поряд з іншим має право: здійснювати відповідно до своїх повноважень контроль за виконанням підприємствами вимог законодавства з питань оборони; розглядати у випадках, передбачених законодавством, справи про адміністративні порушення та накладати адміністративні стягнення; видавати у межах своїх повноважень накази та розпорядження. Певні обов'язки та відповідальність покладено на військових комісарів і пунктом 6 Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом, затвердженим Постановою КМУ від 21 березня 2002 р. № 352⁹. Зокрема, військові комісари несуть відповідальність за проведення приписки до призовних дільниць громадян, яким у рік приписки виповнюється 17 років, забезпечення ведення в повному обсязі військового обліку осіб призовного віку, якісної підготовки громадян до військової служби, всебічне

вивчення особистих якостей призовників, відбір кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом, своєчасне проведення призову громадян на строкову військову службу та організоване відправлення їх до військових частин.

До органів, які беруть участь у розгляді і вирішенні справ про порушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу військовозобов'язаними, призовниками та резервістами, відноситься також Військова служба правопорядку в ЗСУ.

Відповідно до ст. 255 КУпАП уповноважені на те посадові особи органів управління Військової служби правопорядку у ЗСУ мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками ЗСУ під час виконання ними службових обов'язків. При цьому М. С. Туркот зазначає, що протоколи про адміністративні правопорушення уповноважені на те особи органів управління Військової служби правопорядку у ЗСУ мали право складати і раніше. Зокрема, за наявності підстав їм належали повноваження щодо ініціювання притягнення військових службових осіб, службових осіб, а також посадових осіб – службовців ЗСУ до адміністративної відповідальності також за статтею 184-1 КУпАП (Неправомірне використання державного майна)¹⁰.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 7 березня 2002 р. № 3099-III Військова служба правопорядку у ЗСУ (Служба правопорядку) – це спеціальне правоохоронне формування у складі ЗСУ, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців ЗСУ в місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у ЗСУ, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників ЗСУ; для виявлення, припинення корупційних правопорушень, вчинених військовими посадовими особами ЗСУ, та здійснення провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення, а також для захисту майна ЗСУ від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Правовий статус та повноваження Військової служби правопорядку визначені в законодавстві України, насамперед у Законі України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», а також в інших законах України. Зокрема, ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII зараховує цю Службу до правоохоронних органів, хоча положення ст. 2 вказаного Закону піддаються критиці в літературі.

На думку дослідників, повноваження Служби правопорядку мають певні особливості. Зокрема, О. Котляренко зазначає, що Військова служба правопорядку є спеціальним правоохоронним формуванням у складі військового формування. «Спеціалізованість» її полягає в поширенні компетенції на певне коло суб'єктів, а саме ЗСУ (військове формування)¹¹. Детально правовий статус Військової служби правопорядку у ЗСУ досліджував Б. М. Ринажевський. Автор, зокрема, відзначає, що правове становище Служби правопорядку як суб'єкта адміністративного права характеризується її адміністративно-правовим статусом.

З'ясування правових основ адміністративно-правового статусу Військової служби правопорядку у ЗСУ дає автору автору зробити висновок, що основоположним для загальнотеоретичного розуміння Військової служби правопорядку у ЗСУ є поняття військовослужбовця як суб'єкта військово-службових правовідносин, правовий статус котрого характеризується ознаками як державної особи, наділеної відповідними повноваженнями, що здійснює державні функції, так і можливістю мати особливі владні організаційно-розпорядчі повноваження, наявністю суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, пов'язаних зі здійсненням службових функцій, наявністю статусу особливого суб'єкта кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності. При цьому адміністративно-правове регулювання діяльності Служби правопорядку є складовою військово-службових правовідносин і визначає правове становище служби, її обов'язки та відповідальність, роль, місце і призначення у забезпеченні обороноздатності держави¹².

ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» у ст. 7 і 8 визначає права та функції Служби правопорядку в справах про адміністративні правопорушення, зокрема: складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень деякими іншими особами (військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів) також іншими особами); у випадках та в порядку, передбачених КУпАП, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення; поперджати, виявляти, припиняти злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків; припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції Служби правопорядку, КУпАП та інше.

Окремими актами можуть встановлюватися відповідні повноваження Військової служби правопорядку у ЗСУ щодо провадження адміністративних правопорушень. Так, п. 23 Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, затвердженого ЗУ від 24 березня 1999 р. № 550-XIV¹³, передбачає, що начальник органу управління Служби правопорядку в гарнізоні зобов'язаний у випадках та в порядку, передбачених КУпАП, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення.

До суб'єктів, які беруть участь у розгляді і вирішенні справ про порушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу військовозобов'язаними, призовниками та резервістами, КУпАП у ст. 255 окремо відносить посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у ЗСУ, які мають право складати протоколи про певні адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, які керують транспортними засобами ЗСУ та інших військових формувань. Відповідно до ст. 235-1 КУпАП від імені військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України розглядати справи про адміністративні правопорушення

мають право посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у ЗСУ. Військова інспекція безпеки дорожнього руху діє на підставі ЗУ «Про дорожній рух» від 30 червня 1993 р. № 3353-ХІІ¹⁴ та Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України, затвердженого Наказом Міністерства оборони України від 1 листопада 1999 р. № 330¹⁵. Порядок допуску водіїв до керування транспортними засобами ЗСУ різних категорій, кваліфікаційні характеристики професій водіїв транспортних засобів та організацію підготовки водіїв та інших фахівців автомобільної служби ЗСУ, присвоєння військовослужбовцям ЗСУ кваліфікації водія визначає Положення по підготовці водіїв та інших фахівців автомобільної служби у ЗСУ та допуску їх до керування транспортними засобами, затверджене наказом Міністерства оборони України від 10 січня 1997 р. № 5¹⁶.

Посадова особа військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у ЗСУ, розглянувши справу про зазначені у частині першій цієї статті правопорушення, може накладати на винних адміністративне стягнення у вигляді попередження або передати матеріали про ці правопорушення відповідним командирам (начальникам) для вирішення питання про притягнення винних до відповідальності згідно з Дисциплінарним статутом ЗСУ.

Протоколи про вчинені водіями військових транспортних засобів – військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками ЗСУ під час виконання ними службових обов'язків порушення правил дорожнього руху, за які може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом, передаються військовим інспектором безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у ЗСУ до суду.

Таким чином, можна зазначити, що правовий статус органів, що розглядають справи про порушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу, в законодавстві нашої держави визначений достатньо повно, проте деякі аспекти потребують удосконалення. Так, у ст. 235 КУпАП не передбачено, що військові комісаріати розглядають справи про адміністративні правопорушення, вчинені резервістами. Не вказані резервісти як суб'єкти адміністративної відповідальності і у статтях 210 та 211 КУпАП, хоча ця категорія згадується в інших статтях Кодексу (15, 235-1, 255, 259, 262). Тому можна запропонувати внести зміни до КУпАП, передбачивши адміністративну відповідальність не тільки військовозобов'язаних та призовників, але і резервістів.

1. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122. 2. *Гейко В.І.* Адміністративно-правові засади діяльності військових комісаріатів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук / В. І. Гейко В.І. – Запоріжжя, 2010. – С. 198. 3. *Істратов О.Л.* Механізми функціонування військових комісаріатів у системі державного управління на територіальному рівні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. / О. Л. Істратов. – Одеса, 2011. – С. 15-16. 4. *Про оборону України*: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ (в редакції Закону від 5 жовтня 2000 р. № 2020-ІІІ) // ВВР України. – 2000. – № 49. – Ст. 420. 5. *Про Збройні Сили України*: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ (в редакції Закону України від 5 жовтня 2000 р. № 2019-ІІІ) // ВВР України. – 2000. – № 48. – Ст. 410. 6. *Про військовий обов'язок і військову службу*: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ (в редакції Закону України від 4 квітня 2006 року № 3597-ІV) // ВВР України. – 2006. – № 38. – Ст. 324. 7. *Про мобілі-*

заційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII (в редакції Закону України від 2 березня 2005 року № 2435-IV) // ВВР України. – 2005. – № 16. – Ст. 255. **8.** *Про затвердження Положення про військові комісаріати* : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2013 р. № 389 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 42. – Ст. 1503. **9.** *Про затвердження Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призваних на військову службу за контрактом* : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2002 р. № 352 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 13. – Ст. 656. **10.** *Туркот М.С.* Діяльність Військової служби правопорядку у Збройних Силах України як військового правоохоронного формування / М. С. Туркот // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2011. – № 3 (23). – С. 76-81. **11.** *Котляренко О.* Військова служба правопорядку – суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави / О. Котляренко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 1 (29). – С. 116-121. **12.** *Ринажевський Б.М.* Військово-службові відносини в діяльності Служби правопорядку / Б.М. Ринажевський // Форум права: Науковий журнал / [ред. колегія : О. М. Головка (голов. ред.), І. В. Зозуля (відп. Секретар), А. Ф. Волобуєв та ін.], – 2010. – № 3. – С. 371-379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10rbmdcp.pdf>. **13.** *Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України* : Закон України від 24 березня 1999 року № 550-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 196. **14.** *Про дорожній рух* : Закон України від 30 червня 1993 року № 3353-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31. – Ст. 338. **15.** *Про затвердження Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України*: наказ Міністерства оборони України від 1 листопада 1999 р. № 330. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 листопада 1999 р. за № 804/4097 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 47. – Ст. 298. **16.** *Про затвердження Положення по підготовці водіїв та інших фахівців автомобільної служби у Збройних Силах України та допуску їх до керування транспортними засобами*: Наказ Міністерства оборони України від 10 січня 1997 р. № 5. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 квітня 1997 р. за № 147/1951 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – Ст. 174.

УДК 342.95

К. О. МЕРКУЛОВА

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Проаналізовано нормативно-правове регулювання адміністративно-правових відносин за участю громадських організацій. Виокремлено три базових рівні нормативно-правового забезпечення діяльності громадських організацій в Україні (конституційний, законодавчий, підзаконний).

Ключові слова: громадські організації, держава, нормативно-правове регулювання.

Меркулова Е.А. Нормативно-правовое регулирование административно-правовых отношений с участием общественных организаций

© МЕРКУЛОВА Катерина Олександрівна – аспірантка кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності Національного університету державної податкової служби України